

LEPAKOT RAKENNUKSISSA

1. Lepakko on pitkäikäinen hyönteissyöjä

Lepakot ovat kokoonsa nähden pitkäikäisiä eläimiä, sillä monet lajit saattavat elää kymmeniä vuosia. Ne lisääntyvät hitaasti ja useimmat Suomessa tavattavat lajit synnyttävät vain yhden poikasen vuodessa. Lepakot käyttävät vuodesta toiseen samoja suojapaikkoja ja saalistusalueita, ellei niissä tapahdu merkittäviä muutoksia. Ravintonaan lepakot käyttävät hyönteisiä ja eräitä muita niveljalkaisia, joita ne pyydystävät öisin kaikuluotauksen avulla.

2. Laki suojaa lepakkoa

Lepakot nauttivat tiukkaa suojelua. Kaikki maassamme tavattavat lepakkolajit ovat luonnonsuojelulain 38 §:n mukaan rauhoitettuja. Lepakot kuuluvat myös EU:n luontodirektiivin (92/43/EEC) liitteessä IV (a) lueteltuihin lajeihin. Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan muun muassa lepakoiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty.

3. Millaisissa paikoissa lepakot piilottelevat?

Talvensa lepakot viettävät horroksessa. Sopivia horrostuspaikkoja ovat esimerkiksi kallionraot, luolat, bunkkerit, kaivokset ja maakellarit. Katseilta piilossa talvehtivia lepakoita on harva päässyt näkemään, eivätkä ne tavallisesti häiritse ketään. Jos kuitenkin esimerkiksi rakennusta talviaikaan purettaessa törmää lepakoihin, on asiasta syytä ilmoittaa asiantuntijalle (yhteystietoja löytyy muun muassa näiltä sivuilta), sillä talvella herätetty lepakko kuolee lähes varmasti jos sitä ei oteta hoitoon.

Kesäisin lepakot majoilevat lajista, sukupuolesta ja iästä riippuen esimerkiksi puiden koloissa, irtonaisen kaarnan alla, linnun- tai lepakonpöntöissä, sekä toisinaan myös ulko- tai asuinrakennuksissa. Rakennuksissa lepakot asettuvat mielusti kattorakenteisiin tai seinälaudoituksen alle. Lepakoiden suosimat tilat ovat yleensä niissä osissa taloa, jotka lämpenevät auringonpaisteesta voimakkaimmin. Erityisesti asuintaloon asettuneet lepakot voidaan joskus kokea ongelmaksi ja ihmiset havahtuvatkin lepakoiden olemassaoloon tavallisesti loppukeväällä tai alkukesällä niiden käydessä kesänviettoon.

4. Lisääntymisyhdyskunnat rakennuksissa

Ihminen kiinnittää huomiota pieniin alivuokralaisiinsa yleensä vain silloin, kun hänen kanssaan saman katon alla asuu suurempi joukko lepakoita. Tavallisesti kyseessä on tällöin lepakoiden lisääntymisyhdyskunta, joita lepakkonaaraat muodostavat loppukeväällä. Kantavina olevat naaraat saapuvat vuosi toisensa jälkeen tuttuun paikkaan synnyttämään poikasensa ja kasvattamaan ne lentokykyiseksi. Poikaset syntyvät Etelä-Suomessa tavallisesti juhannuksen jälkeen ja ovat lentokykyisiä muutaman viikon kuluttua. Lepakot elävät yhdyskunnissa yleensä vain touko-kesäkuun vaihteesta heinä-elokuulle, minkä jälkeen yhdyskunnat hajaantuvat. Aika, jonka lepakot lisääntymisyhdyskunnassa viettävät on siis tavallisesti varsin lyhyt, vain noin kaksi-kolme kuukautta.

Tyypillinen (lämmitettyihin) rakennuksiin mieltynyt lepakkolaji on pohjanlepakko, muita Suomessa asuinrakennuksista tavattuja lajeja ovat viiksisiippa, isoviiksisiippa, korvayökkö, vesisiippa ja pikkulepakko. Viiksi- ja isoviiksisiipat lienevät pohjanlepakon jälkeen tavallisimpia asuinrakennuksissa viihtyviä lajeja. Esimerkiksi vesisiippa tulee harvoin ihmisasumuksiin.

5. Onko niistä jotain haittaa?

Koska lepakot eivät ole jyrsojaita, ne eivät hajota paikkoja tai sytytä tulipaloja sähköjohtoja pureskelemalla. Yhdyskunnasta voi joskus koitua ääni- ja/tai hajuhaittoja. Ääntely, korkea sirinä tai vikinä, liittyy yleensä naaraiden ja poikasten väliseen kommunikointiin ja on hyvin lyhytaikaista; sitä kestää yleensä korkeintaan muutamia viikkoja poikasten ollessa pieniä. Rapistelua voi tosin kuulua pitkkin kesää erityisesti auringon laskettua, kun lepakot valmistautuvat lähtemään saalistuslennolle.

5.1. Papanat

Lepakon ulosteet ovat pieniä, jotakuinkin riisinjyvän muotoisia ja kokoisia, hiukan kiiltäväpintaisia papanoita. Muserrettaessa ne hajoavat hienoksi jauheeksi, jonka seassa näkyy tarkasti katsottaessa hyönteisten kiiltävien kitiinikuorien jäänteitä. Yleensä ullakot ovat niin ilmavia ja kuivia, että papanat kuivuvat ja murenevat, eikä niistä ole rakennukselle haittaa. Kuiva lepakonuloste ei myöskään haise erityisen voimakkaasti. Luontodokumenteissa esitellään usein tropiikissa tai subtropiikissa sijaitsevia, jopa miljoonien lepakkoyksilöiden kansoittamia kosteita luolia, joiden pohjalle kertyneissä ulosteissa elää aivan oma eliöyhteisönsä ja joista voi saada vaarallisia sairauksia. Suomessa olosuhteet, lepakkolajit sekä -määrät ovat tyystin toisenlaisia, eikä maamme lepakoiden papanoissa tiedetä olevan mitään vaarallisia mikrobeja. Suurta papanamäärää siivottaessa voi kuitenkin olla viisasta käyttää hengityssuojainta, kuten mitä tahansa pölyistä työtä tehtäessä. Lepakon ulostetta voi käyttää luonnonmukaisena lannoitteena.

Ulosteista voi joskus olla todellista haittaa erityisesti, jos talon rakenteet ovat sellaiset, että ne kasaantuvat paksuiksi kerrostumiksi eivätkä pääse kuivumaan. Tällöin syksyisin tehtävä siivoaminen on tarpeen ja jos tämä ei tunnu auttavan, voi olla syytä pohtia tilannetta lepakoasiantuntijan kanssa.

5.2. Lutikat

Lepakoilla, kuten kaikilla muillakin luonnonvaraisilla eläimillä on erilaisia loisia. Ihmiselle näistä ongelmia aiheuttavat ainoastaan lutikat. Suomessa tiedetään muutamia tapauksia, joissa lepakkoyhdyskunnan kanssa samassa talossa elävät ihmiset ovat saaneet ihottuman kaltaisia oireita lutikoista. Näissä tapauksissa on usein haettu ja saatu poikkeuslupa lepakoiden häätämiseen. On syytä korostaa, että vaikka lutikkatapaukset ovat Suomessa viime vuosina alkaneet taas lisääntyä muun muassa matkailun vuoksi, ovat lepakoista johtuvat lutikkatapaukset onneksi edelleen erittäin harvinaisia.

5.3. Vesikauhu eli rabies

Lepakot kärsivät kaikkien elollisten tapaan erilaisista sairauksista, joista ihmiselle vaarallinen on vain vesikauhu tai raivotauti, virallisemmalta nimeltään rabies. Rabies on maailmanlaajuinen zoonoosi, eli eläimestä ihmiseen tarttuva sairaus, jota esiintyy kaikilla nisäkkäillä. Rabies-virusta on useaa eri tyyppiä, jotka kaikki voivat hoitamattomina aiheuttaa aivotulehduksen, joka on tappava. Suomesta löytyi ensimmäinen todistetusti rabiasta sairastava lepakko, vesisiippa, syyskesällä 2009. Eläin tarttui kiinni lepakoiden pyydystykseen tarkoitettuun verkkoon lepakoiden tutkimukseen liittyvän pyynnin yhteydessä Turussa. Tutkijat päättelivät lepakon käyttäytymisestä sen olevan sairaus, minkä vuoksi eläin lopetettiin ja lähetettiin tutkittavaksi Eviraan, joka vahvisti rabiesepäilyn.

Lepakkorabiasta on luultavasti ollut maassamme aina. Sairaus on suomalaisilla lepakoilla todennäköisesti hyvin harvinainen, ja sen tarttuminen lepakosta ihmiseen on äärimmäisen epätodennäköistä. Vain lepakoita työkseen käsittelevät tutkijat, rengastajat ja eläintenhoitajat saattavat jossain vaiheessa elämänsä altistua virukselle ja heillä onkin oltava asianmukainen

rokotus.

Sairaat lepakot eivät hyökkäile ihmisten kimppuun, vaan ne ovat passiivisia ja vetäytyviä. (On hyvä huomata, että myös terveet lepakot saattavat olla hyvin passiivisia silloin, kun ne eivät lennä; tervettä ja sairasta eläintä ei yleensä ole mahdollista erottaa toisistaan ilman runsasta kokemusta lepakoista.) Lepakko, niin terve kuin sairas, kuitenkin puree puolustautuakseen käteen otettaessa. Tämän vuoksi lepakkoa sen paremmin kuin mitään muutakaan villieläintä ei saa koskea kuin hanskat kädessä. Jos lepakko kumminkin puraisee tai raapaisee vaikka vain pintanaarmunkin, on puremakohta pestävä vedellä ja saippualla ja hakeuduttava tämän jälkeen terveyskeskukseen niin pian kuin mahdollista. On kuitenkin syytä painottaa, että vaikka sairaus on pelottava, on riski sairastua siihen Suomessa aivan äärimmäisen pieni. Villieläimiä suuremman riskin voivat aiheuttaa ulkomailta, muun muassa Baltian maista Suomeen salakuljetetut lemmikkieläimet. Lepakoita ei missään tapauksessa pidä häätää vesikauhun pelossa.

5.4. Lepakoista on harvoin haittaa

Todelliset lepakoiden aiheuttamat haitat ovat siis melko harvinaisia ja liittyvät lähinnä papanoihin sellaisissa rakennuksissa, joissa ne eivät kuivu ja joista niitä ei pystytä helposti siivoamaan.

On hyvä muistaa että lepakot eivät:

- Rakenna pesää
- Tuo pesäaineksia
- Revi eristeitä
- Pureskele rakenteita tai johtoja
- Hyökkäile ihmisten kimppuun

6. Miten voin huomioida lepakot talossani?

- Vältä häirintää, esimerkiksi ullakkovierailuja tai ainakin jatkuvaa häiriötä kesäkaudella.
- Ajoita lepakoiden asuttaman rakennuksen korjaustyöt ajalle, jolloin lepakot ovat poissa, tavallisesti syys-huhtikuulle.
- Vältä lepakoille haitallisia puunkäsittelyaineita ym. kemikaaleja.
- Jätä lepakoille kulkuaukkoja. Reilun sentin rako riittää, isommasta menevät jo pikkulinnutkin.
- Ripusta lepakonpönttöjä seinällä tai pihapiirin puihin.
- Ohjaa sisälle eksyneet lepakot ulos hanskat kädessä. Jos lepakoita harhautuu asuintiloihin jatkuvasti, ne tulevat todennäköisesti suoraan välikatosta esimerkiksi piipun ja välikaton väliin jäänyttä rakoa pitkin. Tällöin rako kannattaa tukkia jollain sopivalla keinolla. Teipin käyttöä tulee harkita, sillä lepakot voivat huonolla tuurilla takertua siihen.

7. Mutta jos niistä kuitenkin pitäisi päästä...

Lepakoiden häätö on lailla kielletty. Luonnonsuojelulain 49 §:n 3 momentin mukaan alueellinen ELY-keskus (entinen ympäristökeskus) voi yksittäistapauksessa myöntää poikkeuksen kiellosta luontodirektiivissä (16 artikla) mainituin perustein. Lupia on myönnetty lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa rakennukseen on tullut lepakoiden mukana lutikoita.

Jos lepakot joudutaan esimerkiksi lutikoiden vuoksi häätämään, on työ syytä suunnitella tarkoin. Ennen häätöä pitää asiantuntijan avulla selvittää, mitä lepakkolajia/-lajeja talossa elää ja kuinka paljon. Häädön onnistumisen vuoksi olisi hyvä selvittää, mistä lepakot kulkevat. Häätöä ei saa tehdä kesken lisääntymiskauden vaan vasta syksyllä, aikaisintaan syys-lokakuussa, kun voidaan olla varmoja, että yhtäkään yksilöä ei jää ansaan taloon. Kun lepakot ovat lähteneet, on kulkureitit

tukittava niin hyvin kuin mahdollista. Tämä ei aina ole helppoa, sillä lepakot mahtuvat vain reilun sentin levyisistä raoista. Hyvin tiheä metalliverkko voi olla paras ratkaisu. Myös muovinen, ikkunoihin laitettava hyönteisverkko estää lepakoita kulkemasta, mutta siihen tekevät helposti reikiä esimerkiksi tiaiset ja oravat, minkä jälkeen lepakotkin pääsevät taas sisään. Mitään kala- tms. verkkoja, joihin lepakot ja muutkin eläimet saattavat jäädä kiinni, ei missään tapauksessa saa käyttää.

Kun lepakoiden kulkureitti on tukittu, olisi hyvä jos eläimille tarjottaisiin lähipuihin pönttöjä vaihtoehtoisiksi asumuksiksi.

8. Mitä jos meillä on lepakoita...?

Lepakoista ei siis yleensä ole minkäänlaista haittaa. Kun eläimiin ja niiden elintapoihin tutustuu paremmin, voivat ”kotilepakot” tarjota ainutlaatuisen mahdollisuuden tutustua näihin salaperäisiin eläimiin. Lepakot ovat luultavasti lähes ainoita villieläimiä, jotka eivät erityisesti pelkää ihmistä - ihmiset eivät oikeastaan kiinnosta niitä lainkaan. Ne voivat lentää aivan vierestä ohi saalistaessaan ympärillämme hyöriä hyttysiä, hyötyeläin siis. Käsitykset kimppuun hyökkäilevistä lepakoista ovat pitkälti viihdeteollisuuden tuotosta, myös vanhalla kirkkotaiteella lepakonsiipisestä paholaisesta sekä erilaisilla kansanuskomuksilla voi olla oma osuutensa. Lepakot eivät sukella vaaleaan hiuskuontaloon eivätkä intoile valkoisista lakanoista, vaalea saattaa kuitenkin houkutella valon tavoin niiden saalishyönteisiä ja lepakotkin siis tulevat joskus perässä. Lepakonpoikanen voi joskus epähuomiossa laskeutua jopa ihmisen päälle paremman alustan puutteessa, mutta tämä on jo tuiki harvinaista.

Lepakoihin suhtautumisessa auttaa usein ajatus, että ne ovat oikeastaan aika samanlaisia kuin me. Ne elävät useamman vuosikymmenen ja synnyttävät tavallisesti vain yhden poikasen kerrallaan. Poikasta ruokitaan maidolla. Ne ovat myös pikkuruisia, viiksisipiä mahtuu siivet taitettuina melkein tulitikkurasiaan. Tavalliset lepakkolajimme painavat 5-15 grammaa. Useimpia myös ilahduttaa tieto, että lepakot popsivat suunnattoman määrän hyttysiä kesän aikana.

Jos lepakot huolestuttavat tai niistä on konkreettista haittaa, kannattaa ottaa yhteys asiantuntijaan esimerkiksi Suomen lepakotieteellisen yhdistyksen kautta. Pelot, hassutkin, kannattaa tuoda julki, tässä tapauksessa tieto yleensä vähentää tuskaa. Ongelmiin löytyy ratkaisuja ja rauhanomainen rinnakkaiselo lepakoiden ja ihmisten välillä on mahdollista.

Yhteystietoja:

www.lepakko.fi